

Науковий вісник Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Scientific Messenger of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

doi: 10.15421/nvlvet8604
<http://nvlvet.com.ua/>

UDC 338.439.5

Economic features of the formation of the market of meat production (problems, developmental focus)

A.V. Grymak

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Ukraine

Article info

Received 17.01.2018
Received in revised form
20.02.2018
Accepted 26.02.2018

Stepan Gzhytskyi National
University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv,
Pekarska Str., 50, Lviv,
79010, Ukraine.
Tel.: +38-050-811-20-52
E-mail: Allagrimak@gmail.com

Grymak, A.V. (2018). Economic features of the formation of the market of meat production (problems, developmental focus). Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. 20(86), 23–27. doi: 10.15421/nvlvet8604

A stable agrarian sector is the basis of the progressive socio-economic development of any country. In this format, the functioning of market-based economic systems is particularly relevant to a life-sustaining industry such as agriculture and cattle breeding, in particular. It is a market with exhausting market mechanisms that can act as an economic regulator of relations between its participants, to formulate demand and supply, and to see «itself» in it is an actual and priority task. The sector of meat cattle breeding was a rather complex and time-consuming period of recognition of market relations, which, frankly, was accompanied by the emergence of a number of disproportions. As a result, the resources of the industry have been reduced considerably, the number of animals has sharply decreased, the links to processing and marketing enterprises have not been fully balanced, and so on. This affects the reduction of production of meat and meat products, respectively, in the formation of an efficient food market and the functioning of market relations in the agroindustrial complex in particular. It should be noted that the western region of Ukraine, including the Lviv region, has favorable natural, climatic and economic conditions for the efficient functioning and development of the market for meat cattle breeding. In this important, even historical, role is played by the fact that the population of the region has always been burdened with the development of individual private farms for the breeding of various types of livestock and poultry. And, it is probably objective, that in the agrarian sector of this region, the production of livestock products is more important. The analysis of the present situation shows that in a market economy, meat products market serves as a united system of activities of a large number of entities. Undoubtedly, all market participants have their own definite interest, which in certain situations may even be the opposite in the supply-demand stages. And the main factor here is that the commodity producer is doing everything possible to completely compensate for his expenses and to get the maximum possible profit in the form of profit. Of course, first of all, for further extended reproduction of its production (economy). That is why the main task of our research was to track whether the prevailing social and economic relations based on the production, processing, marketing and consumption of meat cattle-breeding are expressed in the meat-cattle market, and, by their effectiveness, act as a regulator of demand and suggestions

Key words: market, meat cattle breeding, production, processing, sale, consumption, demand, supply, conditions.

Економічні особливості формування ринку продукції м'ясного скотарства (проблеми, орієнтація на розвиток)

A.V. Grymak

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького,
м. Львів, Україна

Стабільний аграрний сектор є основою поступального соціально-економічного розвитку будь-якої країни. У цьому форматі, функціонування економічних систем, що базуються на ринкових засадах, особливо актуальні для такої життєзабезпечувальної галузі як сільське господарство і м'ясне скотарство, зокрема. Саме ринок із відпрацьованими ринковими механізмами може виступати економічним регулятором відносин між його учасниками, формувати попит і пропозицію, і бачити «себе» в ньому є

актуальним і пріоритетним завданням. Галузь м'ясного скотарства пройшла доволі складний і за часом тривалий період визнання ринкових відносин, який, відверто кажучи, супроводжувався виникненням низки диспропорцій. Як наслідок, значною мірою скорочені ресурси галузі, різко скоротилось поголів'я тварин, не в повній мірі збалансовані зв'язки із переробними та збутовими підприємствами і т. ін. Це позначається на скороченні обсягів виробництва м'яса і м'ясних продуктів, відповідно на формуванні ефективного ринку продовольства і на функціонуванні ринкових відносин в АПК зокрема. Слід відзначити, що Західний регіон України, у тому числі і Львівська область, мають сприятливі природно-кліматичні та економічні умови для ефективного функціонування і розвитку ринку продукції м'ясного скотарства. У цьому важливу, навіть історичну, роль відіграє те, що населення регіону завжди тяготіло до розвитку індивідуальних приватних господарств з розведення різних видів худоби і птиці. І, напевно, об'єктивним є те, що в аграрному секторі цього регіону більшу питому вагу займає виробництво продукції тваринництва. Аналіз ситуації сьогодні свідчить, що в умовах ринкової економіки ринок продукції м'ясного скотарства виступає як об'єднана система діяльності великої кількості суб'єктів. Безперечно, всі учасники ринку мають свій визначений інтерес, який в певних ситуаціях може бути навіть протилежним на стадіях попиту-пропозиції. І провідним фактором тут є те, що товаровиробник робить все можливе, щоб повністю компенсувати свої затрати і одержати максимально можливий зиск у вигляді прибутку. Звичайно ж, в першу чергу, для подальшого розширеного відтворення свого виробництва (господарства). Саме тому, основним завданням наших досліджень було відслідкувати, чи вираженням на ринку продукції м'ясного скотарства є верховенство соціально-економічних відносин, які базуються на виробництві, переробці, збуті і споживанні продукції м'ясного скотарства, і за результативністю на пряму виступають регулятором попиту і пропозиції.

Ключові слова: ринок, м'ясне скотарство, виробництво, переробка, збут, споживання, попит, пропозиція, кон'юнктура.

Вступ

Україна заслужено визнана однією з найбільших аграрних держав. Щодо м'ясного скотарства, то були періоди, коли в Україні вироблялось 84 кг м'яса в розрахунку на одну людину, за раціональної норми споживання – 80 кг в рік. Сьогодні ж ринок продукції м'ясного скотарства функціонує в умовах фінансової нестабільності товарних і переробних підприємств. Високим є рівень тінізації, який також робить свій відбиток на розвиток галузі (Lohovec', 2016). Звичайно, це позначається і на формуванні організаційно-економічного механізму як у частині виробництва та поставок продукції, так і утвердження взаємовідносин партнерів. Важливим є й те, що у дослідженнях ринку продукції м'ясного скотарства необхідно враховувати його специфіку. Слід дослідити характер і сферу розбіжностей, які мають місце у ланцюгу виробник, спеціалізоване транспортне забезпечення, зберігання, поставка споживачу. Тут було б доречним використовувати маркетингові дослідження, які можуть дати цінну інформацію щодо аналізу ситуації на ринку, підказати ефективний шлях просування продукції м'ясного скотарства до споживача. Саме за рахунок маркетингових досліджень ми отримали відповідь на те, що основною причиною згортання м'ясного скотарства та його збитковості є постійний ріст затрат і собівартості продукції, недостатній рівень дотацій, що впливає на рівень рентабельності галузі (Hrymak, 2017; Domanska, 2017; Chemerus et al., 2017).

Аналіз особливостей функціонування підприємств різної форми власності на ринку продукції м'ясного скотарства підтверджує необхідність розробки державної програми розвитку галузі, в якій передбачити механізм, як за рахунок об'єктивно обумовленого рівня платоспроможності досягти суттєвого розширення місткості продовольчого ринку з таким розрахунком, щоб споживач став основним інвестором сільськогосподарського виробництва. Свої дослідження й аналіз ми концентруємо на обґрунтуванні шляхів вдосконалення ринку продукції м'ясного скотарства на основі результативного відновлення галузі, стабілізації її функціонування, покращення виробни-

чо-економічних зв'язків у м'ясо-продуктовому підкомплексі.

Матеріал і методи досліджень

Методологічною основою дослідження слугували метод економічного аналізу ринку продукції м'ясного скотарства, метод пізнання процесів, які притаманні галузі м'ясного скотарства, статистичний та метод порівняння (Трун'ко, 1999).

Об'єктом дослідження були процеси забезпечення ефективності діяльності підприємств і господарств різної форми власності й організаційної структури, які займаються виробництвом, переробкою та реалізацією продукції м'ясного скотарства і є учасниками ринку продукції галузі.

Результати та їх обговорення

Вагомим чинником об'єктивної необхідності формування ринку м'ясного скотарства є задоволення попиту на продукти харчування з врахуванням пропозицій їх обсягів і асортименту. При цьому важливою є оцінка можливостей товаровиробників щодо виробництва сировини (м'яса яловичини) та її переробки в асортименті і поставки в продаж. Практика функціонування ринку, зокрема щодо продукції м'ясного скотарства, підтверджує, що його формування повинно базуватись на узагальненні особливостей продовольчого ринку і принципів його функціонування, які враховують сезонну вразливість через саму природу сільськогосподарського виробництва, незахищеність товаровиробників, порівняно низький рівень інтеграційних процесів, які поєднували б інтереси виробника сировини, переробника і реалізатора, що, без сумніву, позитивно позначалося б на об'ємах, асортименті і якості продукції м'ясного скотарства (Sytnyk, 2002; Grymak and Urban, 2017).

Об'єктивна необхідність формування ринку продукції м'ясного скотарства, як і продовольства в цілому, полягає і в тому, що він повинен задовольняти існуючий попит. Саме він є визначальним серед складових кон'юнктури ринку, оскільки:

- встановлює обсяги пропозицій, формування їх за кількістю й асортиментом;

- зумовлює рівень цін на продукцію, який об'єктивно впливає як на пропозицію, так і на попит;
- через забезпечення належного контролю гарантує споживачу належну якість продукції.

Названі чинники більше відносяться до ринкоорганізуючих, ринкоформуєчих, однак основним для забезпечення належної пропозиції м'яса й інших продуктів яловичини є обсяги безпосереднього виробництва продукції м'ясного скотарства. Нарощування обсягів виробництва напряму пов'язане із нарощування поголів'я тварин. Від цього залежить формування та забезпечення пропозиції яловичини на ринку. І не тільки. Важливим при цьому є освоєння ефективного механізму щодо продажу всього того, що вироблено і поставлено на ринок. А тут в допомогу знадобляться, знову ж таки, маркетингові дослідження, які зорінують учасників ринку на наявність обмінної ринкової інфраструктури, яка представлена біржами, гуртовими ринками, аукціонами, ярмарками, фірмовими магазинами, торговими домами, мережею об'єктів роздрібною торгівлі та міськими ринками, які пропонують свої послуги і сервіс учасникам ринку продовольства. Через співпрацю із суб'єктами названої інфраструктури, потенційні учасники ринку продукції м'ясного скотарства можуть отримувати інформацію щодо попиту на запропоновану ними продукцію, співставити отриману інформацію із власними пропозиціями.

Слід враховувати і те, що в переліку факторів, які впливають на формування ринку продукції м'ясного

скотарства чільне місце займає принцип конкуренції, який відтворює суть ринкових відносин у визначенні обсягів пропозицій продукції, цін на ринку. Слід очікувати, що в перспективі ринок сформується у вигляді системи товарно-грошових відносин, що об'єднає всіх його учасників на засадах рівноправності різних його форм, економічної та юридичної їх самостійності, конкурентної боротьби за споживача і місце на ринку, керуючись механізмами вільного ціноутворення. Такий ринок діятиме на основі вимог законів вартості, рівноваги попиту і пропозиції, виконуватиме свою регулюючу функцію.

Досвід утвердження ринкових відносин свідчить, що раціонально функціонуючим є той ринок, на якому між пропозицією і попитом існує рівновага. В іншому випадку, при порушенні цієї рівноваги, виникає дисбаланс, який може проявитись у дефіциті товарів або їх надвиробництвом, що є небажаним як для товаровиробника, так і споживачів. Фактично від рівнів попиту і пропозиції і класифікуються ринки, в т. ч. ринок продукції м'ясного скотарства (рис. 1).

Дослідження стану галузі м'ясного скотарства дозволили отримати й інформацію стосовно ситуації на ринку продукції м'ясного скотарства, причин, що стримують розвиток цієї галузі. Виявлено й окремі невідповідності у діяльності суб'єктів ринку м'ясного скотарства, усунення яких може реально забезпечити покращення фактичного стану та вдосконалення його функціонування.

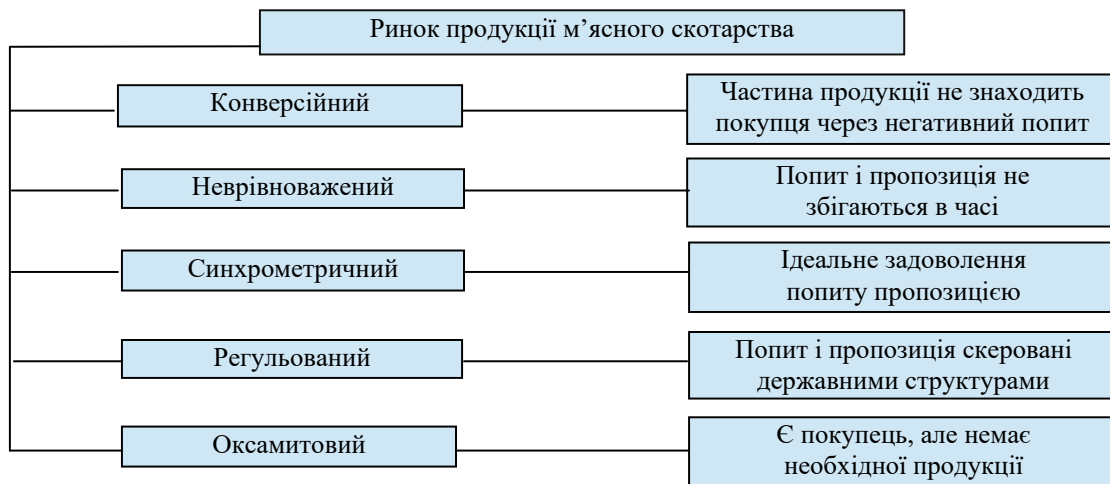

Рис. 1. Класифікація ринків продукції м'ясного скотарства

Джерело: розроблено А. В. Грмак за матеріалами (Sholud'ko et al., 2004; Grymak and Urban, 2017; Lohovec', 2016)

Отримані результати показують, що негативні тенденції у м'ясному скотарстві досліджуваного регіону (Львівська область) мають виражений перманентний характер. Свідченням цього є факт прогресуючого скорочення поголів'я худоби, в т. ч. і тварин м'ясного напрямку. Проведений аналіз підтверджує ситуацію, яка стала вираженою тенденцією зменшення поголів'я худоби не тільки в сільськогосподарських підприємствах різної форми власності, а і в усіх категоріях господарств області, включаючи господарства населення (табл. 1).

В чому ж слід шукати причини, які проявляються у м'ясному скотарстві. Основною із них, на нашу думку, є різке зменшення поголів'я, і, відповідно, постійний ріст затрат й собівартості продукції; недостатній рівень дотацій на розвиток галузі м'ясного скотарства; запровадження вільних, не регульованих цін. Навіть середня ціна, в розмірі 61,1 тис. грн. за тонну м'яса яловичини, яка склалась на кінець 2017 року, при наростаючій інфляції не відшкодовує затрат, галузь нерентабельна.

Таблиця 1

Динаміка поголів'я великої рогатої худоби, тис. голів

	Роки				2017 р. до 1995 р., %
	1995	2005	2015	2017	
Велика рогата худоба	846,6	395,0	210,3	187,5	22,1
у т.ч. корови	396,1	261,0	136,7	96,0	24,2

Джерело: підготовлено А.В. Гримак за даними Головного управління статистики Львівської області.

Одним із проблемних (причинних) чинників попиту на м'ясо яловичини і готових продуктів його переробки також є обмежене їх споживання, яке склалось на ринку продовольчих продуктів. При цьому треба

враховувати, що саме рівень споживання формує ємність ринку (Sytnyk, 2002; Grymak and Urban, 2017). Проте рівень споживання ще не досяг фізіологічної норми ні в Україні, ні у Львівській області (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень споживання м'яса та м'ясних виробів на душу населення за рік, кг¹

Регіон	Норма		2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. до 2014 р., %
	раціональна	мінімальна				
Україна	80,0	45,4	<u>54,1</u> 67,6	<u>50,9</u> 63,6	<u>51,4</u> 64,2	<u>95,0</u> -3,4
Львівська область	80,0	45,4	<u>47,0</u> 58,8	<u>47,0</u> 58,8	<u>48,8</u> 61,0	<u>103,8</u> +2,2
Співвідношення	-	-	<u>86,9</u> -8,8	<u>92,3</u> -4,8	<u>94,9</u> -6,6	<u>+6,3</u> +2,2
Вироблено м'яса (в забійній вазі) на одну особу в області, кг	-	-	49,0	47,3	48,5	98,9

1. Джерело: розраховано А.В. Гримак за даними Головного управління статистики Львівської області.

2. У чисельнику фактичні дані споживання, у знаменнику – відсоток до раціональної норми.

По рівню споживання м'яса і м'ясних продуктів Львівську область випереджають Київська, Дніпропетровська, Донецька, Херсонська, Полтавська, Вінницька, Запорізька, Черкаська, Волинська області, хоча і в них раціональна норма споживання суттєво не забезпечується.

Рівень рентабельності (збитковості) м'ясного скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області склав: у 2014 році – -30,7%, 2015 – -15,5%, 2016 – -18,1%. Дані приведені по великих і середніх підприємствах, які здійснюють сільськогосподарську діяльність, хоча реалізація на забій тварин м'ясного напрямку практично є стабільною, як по сільгоспідприємствах, так і усіх категоріях господарств. При цьому важливим є і показник продуктивності тварин – рівень середньодобових приростів. Він також є в блоці основних, який впливає на оцінку ефективності м'ясного скотарства області. Рівень середньодобових приростів 535 г (2014 рік) і 530 г (2015 рік) не є показником інтенсифікації галузі. І розглядати цю проблему необхідно із станом кормової бази, якістю і збалансованістю раціонів годівлі в усі сезони технологічного циклу.

Вагомим аргументом впливу на продуктивність тварин має виступати селекційно-племінна робота, яка на жаль згорнута практично повністю, що є не оправданим в організації ведення тваринництва. Волинська і Поліська м'ясні породи є адаптованими і районованими для регіону, мають високий генетичний рівень продуктивності. І економічно окупним і оправданим є, не затягуючи із часом, відновити роботи із цими породами. А тварини буро-карпатської, чорно-рябої та симентальської порід, не зважаючи що

вони є молочно-м'ясного напрямку, але і надалі можуть бути ефективними регуляторами створення і м'ясного ресурсу області. Вони підтвердили свою продуктивну молочну і м'ясну ефективність ще з далеких історичних часів.

Позитивним зрушенням у розвитку тваринництва, в т. ч. м'ясного скотарства, зокрема сприяють прийнятті за останні десятиріччя нормативно-законодавчі акти, які регламентують утвердження нових аграрних виробничих формувань, заснованих на приватній власності на землю і засоби виробництва, розвитку сільської інфраструктури, вирішенні соціальних питань на селі, що відкриває можливості створення робочих місць, відповідно відродження бажання сільських трудівників займатись виробництвом тваринницької продукції.

Галузь м'ясного скотарства Львівської області може виступати потужним претендентом на ринку продукції. Підтвердженням цього є накопичений досвід. Область у свій час була флагманом в Україні з виробництва продукції тваринництва, в т. ч. м'ясного скотарства. Принагідно відзначити і те, що в області функціонує 28 підприємств з виробництва м'яса і 14 із виробництва м'ясних продуктів в асортименті, які за рівнем потужностей можуть забезпечувати продукцією м'ясного скотарства не тільки Львівську область, а і поставляти її в інші регіони та експортувати. Щоб активізувати цей процес необхідно конкретизувати механізми участі на ринку виробників продукції м'ясного скотарства. В цілому повинна бути зацікавленість усіх суб'єктів ринкового процесу і на всіх його ланках: товаровиробник сировини-переробник-реалізатор-споживач. Важливо конкретно визначи-

тись із перспективою розвитку галузі м'ясного скотарства. На нашу думку, насамперед обґрунтувати чисельність поголів'я по всіх категоріях господарств, базуючись на стабілізації кормовиробництва, розрахувати реальні можливості по продуктивності тварин (не менше 650–700 г середньодобових приростів), на основі показників валового виробництва визначити можливості пропозиції на ринку м'ясної продукції, а також, використовуючи маркетингову інформацію по ринку, зробити провізорні розрахунки можливого попиту, виходячи з раціонального рівня споживання м'яса і м'ясопродуктів населенням.

Висновки

1. Вирішальним у подоланні причин нестабільності розвитку галузі м'ясного скотарства є створення в усіх категоріях господарств умов для нарощування поголів'я великої рогатої худоби, в т. ч. на відгодівлі, забезпечення окупної їх продуктивності, що позитивно впливатиме на собівартість продукції галузі, відповідно стимулюватиме товаровиробників бачити себе у ринкових відносинах.

2. Вагомим чинником об'єктивної необхідності формування ринку продукції м'ясного скотарства є задоволення попиту на яловичину через створення необхідних обсягів її пропозиції. Остання складається з певної кількості продукції за належним асортиментом, яку можуть поставити суб'єкти ринку – товаровиробники і переробники сировини – для продажу. Для цього необхідна і надійно функціонуюча обмінна інфраструктура. Раціонально функціонуючим є той продовольчий ринок, де між пропозицією і попитом існує рівновага.

3. Матеріальний інтерес суб'єктів ринку реалізується через ціну реалізації товару. Ціновий механізм його регулювання властивий всім партнерам взаємовідносин: постачанню, транспортуванню, організації виробництва, матеріальному забезпеченню, рекламі, реалізації, взаєморозрахункам, тощо. Через механізм цін регулюються і конкурентні умови, за яких здійснюється задоволення попиту.

4. Заходи підтримки розвитку галузі м'ясного скотарства повинні сприяти процесу саморегулювання системи ціноутворення із застосуванням підтримуючих цін для виведення товаровиробників зі стану збитковості, вирівнювання диспаритету між цінами на продукцію м'ясного скотарства і переробної промисловості, доступності надання кредитів під прийнятні відсотки.

5. Ефективному функціонуванню підприємств галузі м'ясного скотарства на ринку сприятимуть його маркетингові дослідження, які даватимуть об'єктивну інформацію про споживачів і замовників продукції, суть їх запитів і вимог, можливостей виробників, номенклатуру асортименту і обсяги замовлень.

6. Одним із вирішальних чинників нарощування обсягів виробництва продукції м'ясного скотарства є кормова база. Львівська область має достатньо потенційні природно-кліматичні й економічні можливості для її стабільності й покращення якості кормів.

7. Як спосіб розв'язання неузгоджених питань у відносинах між виробниками сировини і переробниками, економічно обґрунтованим було б створення інтегрованих систем у рамках м'ясопродуктового підкомплексу на основі договірних засад, через створення асоціацій, концернів і інших структур. У доступних наукових і практичних інформаційних джерелах йдеться про те, що такі інтеграційні формування виступатимуть чинником стримування цін кінцевого продажу продукції, сприяючи підвищенню купівельної спроможності завдяки оптимізації сировинних зон переробних підприємств, транспортних потоків сировини і технологічних відходів переробки, поглибленню спеціалізації і розвитку сільської кооперації.

Перспективи подальших досліджень. Будуть продовжуватись дослідження з економічної оцінки стану розвитку галузі м'ясного скотарства у Львівській області в динаміці та аналізуватись показники обігу продукції цієї галузі на ринку.

References

- Chemerus, V., Dushka, V., Maksym, V. (2017). Consisting and basic tendencies of distributive policy of pork production enterprises in Lviv area. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*. 19(76), 112–117. doi:10.15421/nlvvet7622.
- Cherevko, G.V., & Bereziv's'kyj, P.S. (1998). Derzhava i rynek. L'viv: 'Ukrai'ns'ki tehnologii' (in Ukrainian).
- Domanska, N.A. (2017). Wholesale markets of agricultural products as a form of entrepreneurial activity and their organizational and legal forms and models. *Scientific Messenger LNUVMB*. 19(81), 88–92. doi:10.15421/nlvvet8115.
- Gajduc'kyj, P.I. (2004). Formuvannja ta rozvytok agrarnogo rynku. *Ekonomika APK*. 3, 4–15 (in Ukrainian).
- Grymak, A., & Urban, I. (2017). Economic methods of market research of meat industry, their essence and objectivity. *Scientific Messenger LNUVMB*. 19(81), 98–101. doi:10.15421/nlvvet8117.
- Hrymak, A.V. (2017). Assessment of economic development and trends beef cattle Lviv region. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*. 19(76), 43–46. doi:10.15421/nlvvet7609.
- Lohovec', V.O. (2016). Jevropejs'kyj rynek jalovychyny: misce ta rol' Ukraїny. *Naukovyj visnyk Uzhgorods'kogo nacional'nogo universytetu*. Serija: «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo». 9, 101–105 (in Ukrainian).
- Sholud'ko, O.V., Bitter, O.A., Bereziv's'kyj, Z.P. (2004). Rynek produkciї skotarstva: problemy i perspektyvy. L'viv: NVF «Ukrai'ns'ki tehnologii'» (in Ukrainian).
- Sytyn'ko, V.P. (2002). Transformacija NPK Ukraїny v rynkovi umovy. K.: IAEUAN (in Ukrainian).
- Tryn'ko, R.I. (1999). *Metodyka ekonomichnyh doslidzhen'*. L'viv: 'Ukrai'ns'ki tehnologii' (in Ukrainian).